

Notitie Medische handelen in de kinderopvang

Regelmatig worden op de beleidshelpdesk van de Brancheorganisatie Kinderopvang (BK) vragen gesteld over het toedienen van medicijnen door beroepskrachten aan kinderen. Een pedagogisch medewerker is niet medisch geschoold en heeft geen kennis van medicijnen. Toch kan het in bepaalde situaties voorkomen dat een pedagogisch medewerker wordt gevraagd medicijnen toe te dienen en de pedagogisch medewerker en de houder hiermee instemmen. In deze notitie worden de argumenten en overwegingen die je kunt maken als je deze vraag gesteld krijgt, op een rijtje gezet.

Heb je nog aanvullende vragen of wil je even sparren over een bepaalde situatie, dan kun je altijd onze helpdesk bellen of mailen, telefoon 085 8088660 of helpdesk@kinderopvang.nl.

Het is verstandig om een algemeen protocol of werkwijze op te stellen over medisch handelen. Daarin kan worden verwezen naar de hygiënerichtlijn van het RIVM. Let op! Als je deze richtlijnen volgt en dit beschrijft in je beleid, kan de GGD hierop toezien en is het van belang dat je niet afwijkt van de richtlijnen van het RIVM. Verder kan in het protocol/werkwijze worden opgenomen in welke gevallen het kind vanwege ziekte niet kan worden opgevangen en hoe wordt omgegaan met het toedienen van medicatie en zelfzorgmiddelen. Ook kan je daarin opnemen hoe de kinderopvangorganisatie handelt als een kind ziek wordt gedurende de dag en de wijze van opmeten van de temperatuur bij kinderen.

1. Voorbehouden handelingen

De wetgever heeft een belangrijk onderscheid gemaakt in het medisch handelen; de voorbehouden handelingen en de niet-voorbehouden handelingen. De voorbehouden handelingen zijn risicovolle handelingen die uitsluitend mogen worden uitgevoerd door bevoegd zorgpersoneel. Denk hierbij aan handelingen als het geven van een injectie, een infuus aanleggen en bloedafname.

In de wet BIG (Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg) staat precies beschreven wie deze voorbehouden handelingen mag uitvoeren. Een pedagogisch medewerker mag deze handelingen niet uitvoeren. Doet een pedagogisch medewerker dit wel, dan ben je aansprakelijk voor de evt. schade en kun je zelfs bestraft worden. De aansprakelijkheid kan niet, door bijvoorbeeld een ondertekend formulier, worden uitgesloten.

1.1 In opdracht van een arts

Een voorbehouden handeling mag wel door een pedagogisch medewerker worden uitgevoerd als een bevoegde arts een opdracht geeft om een voorbehouden handeling te verrichten. De wet verbindt aan deze uitzondering wel belangrijke voorwaarden:

1. De arts geeft de opdracht tot het uitvoeren van de voorbehouden handeling.
2. Zowel de arts als de pedagogisch medewerker vinden dat de beroepskracht bekwaam is om de opdracht uit te voeren.
3. De arts geeft aanwijzingen en de medewerker volgt deze aanwijzingen op.
4. De arts houdt toezicht en grijpt in als er een risico is dat het misgaat.

De beroepskracht moet een training of een duidelijke instructie hebben gehad om de handeling uit te voeren en zichzelf bekwaam voelen om de handeling uit te voeren. Ouders moeten nadrukkelijk akkoord zijn met het uitvoeren van de handeling door de pedagogisch medewerker.

“In opdracht van een arts” suggereert misschien dat hier om een verplichting handelt, maar minder is waar. Een kinderopvangorganisatie kan nooit gedwongen worden een voorbehouden handeling uit te voeren. Houder en pedagogisch medewerker moeten goed afwegen of zij de verantwoordelijkheid aan willen gaan om een voorbehouden handeling te verrichten. Realiseer je dat een getrainde beroepskracht ook ziek, met vakantie of verlof kan zijn. De zorg voor het kind moet wel doorgaan dus meerdere pedagogisch medewerkers moeten getraind en bereid zijn de voorbehouden handeling te verrichten. Het allerbelangrijkste is dat er een goed overleg plaatsvindt tussen arts, ouders, houder en beroepskrachten. Alle partijen moeten ervan overtuigd zijn dat de voorbehouden handeling verantwoord kan worden uitgevoerd in alle voorkomende omstandigheden.

1.2 Bekwaamheidsverklaring

Als een arts aan een pedagogisch medewerker een opdracht tot een voorbehouden handeling geeft, moet een “bekwaamheidsverklaring” worden opgesteld. In deze verklaring moet worden opgenomen door wie de opdracht is gegeven en welke handeling mag worden uitgevoerd. Ook moet de arts verklaren dat de medewerker naar zijn oordeel bekwaam is. Arts, beroepskracht en de ouders moeten de bekwaamheidsverklaring ondertekenen.

1.3 Aansprakelijkheid

Bij een opdracht tot een voorbehouden handeling kan de aansprakelijkheid worden uitgesloten. Wel moet altijd zijn voldaan aan de voorwaarden uit de wet BIG. Is dat niet het geval dan blijft de aansprakelijkheid bestaan, zowel in civiel- als in strafrechtelijke zin. In het geval van grove nalatigheid van de houder of de pedagogisch medewerker, blijft de aansprakelijk ook altijd behouden.

Aanvullend advies: Onderzoek de mogelijkheid of de schade ten gevolge van het handelen te verzekeren is. De betrokken ouders kunnen eventueel de kosten van de (hogere) premie (voor een deel) betalen.

1.4 Noodgeval

In een noodgeval gelden alle bovenstaande voorwaarden niet. In noodsituaties mag iedereen ingrijpen. Een voorbeeld van een noodgeval is een levensbedreigende allergische reactie. Een medewerker mag dan zonder opdracht van een arts een epipen zetten.

NB: Bel altijd eerst 112 en volg hun instructies nauwkeurig op!

Probeer dit soort noodsituaties voor te zijn door je medewerkers te laten trainen in het gebruik van de epipen als je weet dat er kinderen worden opgevangen die het risico lopen op een anafylactische shock (zie hoofdstuk 1.1 In opdracht van een arts).

2. Niet-voorbehouden handelingen

Iedereen mag handelingen die niet zijn voorbehouden uitvoeren. Hiervoor gelden dus geen speciale verplichte regels of voorwaarden. Een speciale categorie van de niet-voorbehouden handelingen, zijn risicovolle handelingen. Risicovolle handelingen kunnen heel dicht tegen voorbehouden handelingen aanliggen. Omdat het onderscheid tussen voorbehouden handelingen en risicovolle handelingen in de praktijk moeilijk te maken is, kan overwogen worden om de procedure rondom risicovolle handelingen gelijk te stellen aan voorbehouden handelingen. Op deze wijze wordt de kans op gezondheidsrisico en aansprakelijkheid zoveel mogelijk beperkt.

De bekende voorbeelden van de niet-voorbehouden handelingen zijn het opmeten van de temperatuur, het toedienen van paracetamol of andere medicijnen die oraal of rectaal kunnen worden gegeven. De stappen voor de voorbehouden handelingen hoeven dus niet te worden doorlopen.

2.1 Toedienen van medicijnen

Voor het toedienen van zelfzorgmiddelen, zoals paracetamol en neusdruppels, zijn geen speciale regels van toepassing maar doe dit altijd in overleg met de ouders. Voor het opmeten van de temperatuur van het kind middels een oor of voorhoofd meting, is toestemming niet noodzakelijk. (Lees meer over temperatuur meten in hoofdstuk 3. Medische kwestie in de praktijk.)

Voor het toedienen van medicijnen op recept dienen aparte afspraken gemaakt te worden. Beschrijf om welk soort medicatie het gaat, wanneer dat wordt toegediend en door wie. Ook dient te worden vastgelegd dat de betreffende beroepskracht instructies hebben gekregen van ouders of een arts.

3. Medische kwestie in de praktijk

In de media werd onlangs nog gesuggereerd dat kinderopvangorganisaties ten onrechte kinderen met koorts niet behandelden met paracetamol. Nu moeten ouders kinderen met koorts ophalen van de opvang terwijl het kind met een paracetamol makkelijk de dag op de opvang had kunnen blijven. Wij adviseren om in het algemene protocol op te nemen dat pedagogisch medewerker niet zelf mogen beslissen of zij een kind paracetamol toedienen zonder voorafgaande toestemming van ouders. Ouders dienen hier expliciet toestemming voor te geven. Dit kan door middel van een algemeen toestemmingsformulier of mondeling in een specifieke situatie. In de praktijk zien we dat paracetamol alleen verstrekt wordt voor de pijn (bijvoorbeeld na een val), na overleg met de ouders. Dus niet op eigen initiatief voor koorts.

Er zijn signalen dat bij sommige kinderopvangorganisaties meerdere malen per dag bij kinderen rectaal de temperatuur wordt opgemeten om te controleren of het kind koorts heeft. Dit is niet wenselijk. Een pedagogisch medewerker kan op basis van het gedrag van het kind (lusteloosheid, rode wangen, loopneus, etc.) bepalen of een kind verhoging c.q. koorts heeft. Dan is het verstandig om de temperatuur te meten. Dit kan rectaal maar ook via een voorhoofd-

BRANCHEORGANISATIE
KINDEROPVANG

of oor-thermometer. Voor het rectaal opmeten van de temperatuur kan in beginsel worden volstaan met een algemeen toestemmingsformulier.

Rectaal meten heeft in de medische zorg de voorkeur omdat het erg betrouwbaar is. Je kunt deze methode eenvoudig vervangen door de temperatuur te meten via het oor of voorhoofd. Dat lijkt voor toepassing in de kinderopvang meer dan voldoende. Het doel van het meten niet is om een precieze temperatuur te achterhalen maar om te checken of een kind verhoging of koorts heeft. Ook hebben de meeste ouders de voorkeur voor het gebruik van een voorhoofd- of oor-thermometer.